

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

อาชีพทางการประมงเป็นอาชีพทางการเกษตรที่นับว่ามีความสำคัญและมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของประเทศมากจะเห็นได้ชัดคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ผลผลิตสัตว์น้ำมีมูลค่าประมาณ 10,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 20,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2528 คิดเป็นมูลค่าร้อยละ 10 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมสาขาเกษตรกรรม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2530: หน้าค่านำ) และในปี พ.ศ. 2532 ผลผลิตจากการประมงได้เพิ่มขึ้นอีกเป็นมูลค่าประมาณ 64,000 ล้านบาท ซึ่งสูงกว่ามูลค่าที่ได้จากผลผลิตของข้าวและมันสำปะหลังรวมกัน และผลผลิตทางการประมงของไทยอยู่ประมาณอันดับ 5 ถึง 7 ของโลก (ปลอดประสพ สุรัสวดี 2533: 177)

จากรายงานการสำรวจสำมะโนประมงทะเลของสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับกรมประมงเมื่อ พ.ศ. 2528 และได้ตีพิมพ์ผลการสำรวจดังกล่าวออกมาในปี พ.ศ. 2530 สรุปได้ว่าในบริเวณชายฝั่งทะเลของไทยจำนวน 24 จังหวัด มีชาวประมงทะเลทั้งสิ้น 470,625 คน และในจำนวนนี้เป็นชาวประมงทะเลพื้นบ้าน 219,090 คนหรือประมาณ 46.55 เปอร์เซ็นต์ของชาวประมงทะเลทั้งหมด (บุญเลิศ ผาสุก 2530: 373)

ชาวประมงทะเลพื้นบ้านซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ของชาวประมงทะเลที่อยู่ห่างไกลความเจริญและอาศัยอยู่ตามบริเวณฝั่งทะเลอ่าวไทยและอันดามันนั้น มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไม่แตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยที่อาศัยอยู่ในส่วนภูมิภาคซึ่งมีปัญหาลุप्तรรคในการรับสารนิเทศ เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากแหล่งสารนิเทศ ถ้ายิ่งห่างไกลตัวจังหวัดออกไปมากเท่าไร การได้รับสารนิเทศก็ยิ่งมีปัญหาลุप्तรรค และได้รับน้อยจนบางแห่งไม่ได้รับสารนิเทศเลย อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่เผยแพร่สารนิเทศแก่ประชาชนในภาครัฐได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม และภาคเอกชนควรทำหน้าที่เผยแพร่สารนิเทศที่หน่วยงานของตนปฏิบัติอยู่ และมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติไม่เหมือนกัน (เรณู เป็ชชื่อ 2530: 75) นอกจากนี้ชาวประมงทะเลพื้นบ้านยังเป็นกลุ่มชนที่เป็น

ปัญหาทางสังคม (บุญเลิศ ผาสุก 2530: 373-374) คือ มีอัตราการเกิดสูง ขาดความรู้ และความคิดริเริ่ม ในการพัฒนาชนบทที่ผ่านมาของรัฐบาลยังไม่ได้ให้ความช่วยเหลือชาวประมงทะเลพื้นบ้านอย่างจริงจัง จึงเป็นปัญหาทางโครงสร้างของระดับการพัฒนาที่ยังไม่สามารถกระจายไปยังกลุ่มต่าง ๆ ของชาวชนบทอย่างทั่วถึง จึงทำให้ชาวประมงทะเลพื้นบ้านยังคงอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นรัฐบาลจึงสมควรมีนโยบายและโครงการต่าง ๆ ที่จะช่วยเหลือยกระดับฐานะและความเป็นอยู่ของชาวประมงทะเลพื้นบ้านให้เห็นผลอย่างจริงจัง

ชุมชนประมงนั้นผู้ที่ประกอบอาชีพประมงยังมีระดับการศึกษาเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้เพราะว่า ในสมัยก่อนการศึกษาภาคบังคับมีเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น ซึ่งผู้ที่มีการศึกษาระดับนี้ชุมชนประมงถือว่าเป็นผู้มีการศึกษาแล้ว และปัจจุบันการศึกษาภาคบังคับได้ขยายเพิ่มขึ้นถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ อ่านออกเขียนได้ และประกอบอาชีพตามสมควรแก่วัย ดังนั้นชาวประมงส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับปรุงอาชีพและยังทำการประมงตามแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมา (ณัฐวดี เนาวประดิษฐ์ 2528: 1)

ในสังคมยุคข่าวสารหรือสารสนเทศปัจจุบัน สารสนเทศมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นต่อการประกอบอาชีพทำประมง ทั้งนี้เพราะเมื่อชาวประมงประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพจึงจำเป็นต้องแสวงหาสารสนเทศทางการประมงมาใช้เพื่อตอบคำถาม เพื่อแก้ปัญหาที่ประสบหรือเพื่อตัดสินใจ ดังนั้นสารสนเทศทางการประมงจึงมีประโยชน์ต่อชาวประมงเป็นอย่างมาก เพราะมีส่วนช่วยให้ระดับชีวิตความเป็นอยู่และรายได้ของชาวประมงโดยเฉพาะชาวประมงทะเลพื้นบ้านซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของชาวประมงทะเลให้ดีขึ้น การจัดสรรผลผลิตสารสนเทศและการให้บริการสารสนเทศที่เหมาะสมแก่ความต้องการความสามารถของชาวประมงทะเลพื้นบ้านจึงเป็นเรื่องสำคัญ

ดังนั้นเมื่อชาวประมงทะเลพื้นบ้านมีความต้องการสารสนเทศทางการประมงจึงจำเป็นต้องทำการขนขวายหาสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการประมงมาใช้ในการพัฒนาอาชีพ ด้วยเหตุที่ชาวประมงทะเลพื้นบ้านนั้นอยู่ห่างไกลจากความเจริญ มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนมีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยอยู่ในขั้นต่ำ ย่อมมีข้อจำกัดที่ทำให้ได้รับสารสนเทศไม่เต็มที่หรือแม้ได้รับแล้วอาจไม่เข้าใจทำให้ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาค้นคว้าหาสารสนเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้านในอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งการศึกษารั้งนี้จะทำให้ทราบถึงลักษณะสารสนเทศทางการประมงที่แสวงหา แหล่งสารสนเทศ ปัจจัยและ

อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาสารนิเทศทางการประมง ทำให้ได้ข้อมูลมาวางแผนในการจัดหรือปรับปรุงการผลิตสารนิเทศทางการประมงเพื่อการเผยแพร่ให้ชาวประมงทะเลพื้นบ้านได้รับความรู้และนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้านอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ในรอบปีที่ผ่านมาในด้าน วัตถุประสงค์ในการแสวงหา เนื้อหา สารนิเทศ ขั้นตอนการแสวงหา รูปแบบสารนิเทศ และแหล่งสารนิเทศที่ใช้ในการแสวงหา
2. เพื่อศึกษาปัญหาของชาวประมงทะเลพื้นบ้านในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมง

สมมติฐานของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานว่า :

1. การแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด อันได้แก่ เนื้อหา รูปแบบสารนิเทศ แหล่งสารนิเทศที่ใช้ มีความสัมพันธ์กับลักษณะเฉพาะบุคคล (อายุ ระดับการศึกษา และการเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพประมง) และวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมง
2. ปัญหาที่ประสบในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงมากที่สุด คือ ไม่มีเวลาที่จะแสวงหาสารนิเทศจากแหล่งสารนิเทศที่อยู่ไกลตัว

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

จากสมมติฐานของการวิจัยข้างต้น ตัวแปรสำคัญในการวิจัย มีดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1. ลักษณะเฉพาะบุคคลของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด อันได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพประมงหรืออาชีพที่เกี่ยวข้อง

2. วัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมง ได้แก่
 - เพื่อช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น
 - เพื่อนำความรู้มาปรับปรุงอาชีพ
 - เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
 - เพื่อนำมาเผยแพร่ต่อ
 - เพื่อเพิ่มพูนความรู้

ตัวแปรตาม ได้แก่ การแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน คือ

1. เนื้อหาของสารนิเทศทางการประมง
2. รูปแบบของสารนิเทศ แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ
 - 2.1 รูปแบบที่เป็นสิ่งพิมพ์
 - 2.2 รูปแบบที่เป็นโสตทัศนวัสดุ
 - 2.3 รูปแบบที่เป็นคำพูดจากตัวบุคคลโดยตรง
3. แหล่งสารนิเทศ ที่ใช้ในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมง ได้แก่
 - 3.1 แหล่งสารนิเทศบุคคล
 - ประสบการณ์ ความคิดของตน
 - ญาติ
 - เพื่อนบ้าน
 - เพื่อนชาวประมงหรือเพื่อนร่วมอาชีพ
 - 3.2 แหล่งสารนิเทศสถาบัน
 - ผู้ที่ทำงานบริษัท ร้านค้า
 - ครู
 - ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน)
 - กลุ่มอาชีพประมงหรืออาชีพที่เกี่ยวข้อง
 - ธนาคาร
 - ห้องสมุด
 - ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
 - สำนักงานเกษตร

- สำนักงานประมงอำเภอ สำนักประมงจังหวัด กรมประมง

3.3 แหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน

- หนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือ
- วิทยุ
- โทรทัศน์

4. ขั้นตอนการแสวงหาสารนิเทศ ได้แก่ ขั้นตอนต่อไปนี้

- 4.1 การตั้งวัตถุประสงค์ในการที่จะหาคำตอบหรือเรื่องราวทางการประมงว่าจะนำไปทำอะไร เพื่ออะไร
- 4.2 การใช้ความคิด สิ่งเกิดการณ์ ความจำ ประสบการณ์ของตนเอง
- 4.3 การสอบถามอย่างไม่เป็นทางการกับผู้อยู่ใกล้ชิด เช่น ถามเพื่อนญาติ หรือผู้รู้เรื่องรานั้น
- 4.4 การสอบถามหรือแสวงหาจากแหล่งที่เป็นทางการ เช่น หน่วยงานของราชการ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 4.5 การรวบรวมและการนำสารนิเทศทางการประมงไปใช้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้านในอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล ทั้งหมด 18 หมู่บ้าน มีชาวประมงทะเลพื้นบ้าน จำนวน 1,111 ครัวเรือน (ดังตารางที่ 1) การศึกษารั้งนี้จะศึกษาเฉพาะการแสวงหาสารนิเทศทางการประมง อันได้แก่ วัตถุประสงค์ในการแสวงหา เนื้อหาสารนิเทศทางการประมงที่แสวงหา ขั้นตอนการแสวงหาสารนิเทศ รูปแบบสารนิเทศ และแหล่งสารนิเทศที่ใช้ในการแสวงหา ตลอดจนปัญหาในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงเท่านั้น

ตำบล/หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน
---------------	----------------

คลองใหญ่

หมู่ 1 แจกลัก	43
หมู่ 2 คลองใหญ่	38
หมู่ 3 คลองจาก	73
หมู่ 4 คลองสะบ้า	3
หมู่ 5 ตาหนัก	104
หมู่ 6 บางอิน	30
หมู่ 7 ส่วนมะพร้าว	154
หมู่ 8 คลองจาก	54

(รวม = 499)

ไม้รูด

หมู่ 1 ไม้รูด	127
หมู่ 2 หนองม่วง	61
หมู่ 3 ห้างโสม	73
หมู่ 4 คลองมะนาว	54
หมู่ 5 ห้างบอน	62

(รวม = 377)

หาดเล็ก

หมู่ 1 คลองมะขาม	42
หมู่ 2 โขดทราย	37
หมู่ 3 คลองหิน	54
หมู่ 4 หาดเล็ก	26
หมู่ 5 คลองสน	76

(รวม = 235)

รวมทั้งหมด

1111

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่มุ่งศึกษาการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้านโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้จากเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือวารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เนื้อหาในโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพประมงหรืออาชีพที่เกี่ยวข้อง
 - ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงในด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอน รูปแบบสารนิเทศ และแหล่งสารนิเทศที่ใช้ในการแสวงหา ตลอดจนปัญหาในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมง
3. ทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์ เพื่อความมั่นใจว่าแบบสัมภาษณ์นี้มีความกระจ่าง ลำดับคำถามเหมาะสม ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์จำนวน 10 ชุด ไปทดสอบกับชาวประมงทะเลพื้นบ้านที่อาศัยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดระยอง
4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ผลจากการทดสอบและพูดคุยกับชาวประมงทะเลพื้นบ้านหลังการสัมภาษณ์ที่ออกชุดแรกได้จัดบันทึกคำถามที่ขาดความชัดเจนตลอดจนโครงสร้างของคำถามเพื่อนำมาปรับปรุงเครื่องมือให้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้งานในขั้นสุดท้าย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยไปทำการสัมภาษณ์ชาวประมงทะเลพื้นบ้านในเขตอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด
6. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์โดยประมวลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไคสแควร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+
7. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
8. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานของกรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการศึกษาเอกชน และหน่วยงานเอกชนในการผลิตและเผยแพร่สารนิเทศทางการประมงให้สอดคล้องกับการใช้สารนิเทศของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน
2. เป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในการจัดหาและจัดบริการสารนิเทศทางการประมงให้สอดคล้องกับการใช้สารนิเทศของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน

คำอธิบายศัพท์

สารนิเทศ (Information) หมายถึง ความรู้ ความคิด ข้อเท็จจริง ข้อมูล ข่าวสาร ซึ่งได้มีการสื่อความหมาย บันทึก พิมพ์เผยแพร่ และหรือแจกจ่ายอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม

สารนิเทศทางการประมง (Fishery Information) หมายถึง ความรู้ ความคิด ข้อเท็จจริง ข้อมูล ข่าวสาร ที่ทำให้เกิดการกระทำ การตัดสินใจหรือเพิ่มพูนความรู้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพทางการทำประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน

การแสวงหาสารนิเทศ (Information Seeking) หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อหาข้อมูล ข่าวสารที่จะตอบสนองความต้องการที่ตนตระหนักและเล็งเห็น การแสวงหาสารนิเทศนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางปฏิบัติที่บุคคลได้กระทำเพื่อสนองตอบความต้องการสารนิเทศของตน

ชาวประมงทะเลพื้นบ้าน (Small-scale Fishermen) หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพทำประมงที่ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก ใช้เรือขนาดยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า ทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนักและเฉลี่ยห่างจากฝั่งประมาณ 5 กิโลเมตร